

Nyanlända ukrainare Halland

En kartläggning av förutsättningarna för
ukrainska flyktingar i Halland

Sara Arvidsson & Anneli Andelén, Hushållningssällskapet Halland, Kompetenskoncept
för nyanlända primär- och livsmedelsproducenter

Vår/Sommar 2023

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

Sammanfattning

Sedan Rysslands invasion av Ukraina har ca 50 000 människor kommit till Sverige. I samband med krigets utbrott aktiverades det så kallade massflyktsdirektivet som ukrainska flyktingar sedan dess lyder under. Som ett resultat av direktivet har ukrainarna i Sverige blivit en helt egen flyktingkategori med säregna förutsättningar. Direktivet, som först var tänkt som ett tillfälligt skydd, har på grund av ett utdraget krig nu förlängts till mars 2024, med möjlighet till ytterligare ett års förlängning efter det, om situationen så kräver.

I vissa fall har massflyktsdirektivet påskyndat processer och öppnat upp möjligheter för ukrainare, samtidigt har direktivet även medfört en rad faktorer som begränsar deras väg in i arbete. Det handlar delvis om direkta hinder såsom språkbarriärer, att de saknar Bank-id, att de inte får ta körkort i Sverige, att de saknar arbetsgivarkontakter och problem med att öppna svenska bankkonton. Därtill visar kartläggningen att det finns flera underliggande orsaker i samhället som försvårar vägen in i arbete, dessa är av mer social och humanistisk karaktär, till exempel misstro till systemet, oro kring att bli återbetalningsskyldig eller utvisad, missförstånd på grund av bristande samhällsintroduktion och känslan av utanförskap.

Syftet med kartläggningen har varit att skapa ett kunskapsunderlag till riktade insatser efter identifierat behov samt att utreda vilka reela hinder som finns för ukrainare och arbetsgivare inom livsmedelsbranschen. Kartläggningen kommer därtill ligga som grund till vårt fortsatta arbete med att förenkla vägen in i arbete inom livsmedelskedjan för nyanlända ukrainare.

En uppenbar flaskhals som denna kartläggning kunnat peka på är, att ingen myndighet, instans eller avdelning ansvarar för kartläggning av nyanländas kompetens eller lots in i arbete/utbildning. Genom att i tidigt skede avgöra nyanländas kompetens och eller intresse hade fler personer kunnat tas tillvara och täcka upp ett arbetskraftsbehov istället för att bli en belastning. Detta skulle vara möjligt till exempel genom systematisk validering eller fler snabbspårsutbildningar. Ytterligare ett hinder är avsaknaden av långsiktiga förutsättningar som är ett stort orosmoment för ukrainare och ses som en risk av arbetsgivare.

I behovsanalysen framgår att majoriteten av kartläggningens respondenter efterfrågar bättre information från myndigheter, framförallt genom mer direktkontakt, mer översatt material eller tillgång till tolkar, detta hade minskat risken för missförstånd och minskat oro. Vidare understryks att ukrainska flyktingar som haft en svensk kontakt som ledsagat dem i svenska system, har integrerats bättre och i högre utsträckning fått jobb. Detta visar tydligt på behovet av fler riktade insatser på individnivå.

Innehåll

1	Bakgrund	1
1.1	Mål och metod	1
1.2	Massflyktsdirektivet	2
2	Kartläggning – förutsättningar för ukrainska flyktingar	4
2.1	Statistik och bakgrundsinformation - Ukrainare i Halland	5
2.2	Boende och transport	8
2.3	Ersättning och Bankkonto	10
2.4	Stöd från samhället	12
2.4.1	Myndigheter	12
2.4.2	Kommunernas arbete, SFI och samhällsorientering	17
2.4.3	Civilsamhället	19
3	SWOT-analys	20
3.1	SWOT-analys, Nyanlända ukrainare	20
3.2	SWOT-analys, Arbetsgivare.....	22
3.3	SWOT-analys, Samhället.....	24
4	Behovsanalys	25
5	Avslutning	28
6	Referenser	29

1 Bakgrund

Sedan Rysslands invasion av Ukraina, den 24 februari 2022, har ca 6 miljoner människor flytt landet, de allra flesta har sökt sig till grannländer som Polen, Tjeckien och Moldavien men också ca 50 000 människor har sökt sig till Sverige. Av dessa är ca 23 000 kvinnor, 11 000 män och 16 000 barn. Fördelningen mellan personer i arbetsför ålder är ca 70% kvinnor och 30% män (Migrationsverket 2023A). Andelen högtbildade ukrainska flyktingar, 63%, är högre i Sverige jämfört med andra länder i Europa (IOM 2023.) Merparten av flyktingarna kommer från östra delen av Ukraina vilket förklaras av att denna region har varit värst drabbat av kriget. Av samma anledning är det främst personen från stadsnära områden som flytt sina hem, boende på landsbygden har inte drabbats lika hårt av krigsföringen.

Ukraina brukar kallas Europas kornbod och med sina bördiga jordar är landet en av världens största exportörer av jordbruksprodukter. Ukraina exporterade innan kriget 50% av all världens solrosolja, 18% av all korn, 16% av världens majs och 12% av världens vete (Europeiska unionen 2023). Jordbruket har en betydande roll för landets ekonomi, 10,6% av BNP och hela 71% av landets landyta används för jordbruk. Vid sidan av spannmålen odlas sockerbeter, potatis och andra grönsaker men även djurhållning förekommer där nötkött och mjölk står för största delen. Jordbrukets betydelse för landet medför att en stor andel av befolkningen har anknytning till branschen och många vi talat med under kartläggningen menar att många ukrainare har kunskaper i odling och självhushållning men att det ofta är på en småskalig nivå. I Ukraina är det vanligt med mindre familj jordbruk och odlingsmetoderna är i vissa fall ineffektiva och omoderna i jämförelse med Sverige (Utrikespolitiska institutet 2023).

I Sverige råder stort behov av arbetskraft inom i princip alla delar av livsmedelskedjan. Företag inom primärproduktionen vittnar om att det är svårt att få tag i kompetent personal och många företag är beroende av att ta in utländsk arbetskraft. En rapport från 2023, framtagen av Livsmedelsföretagen, visar att 94% av företag inom livsmedelsindustrin uppger att de har svårt att hitta personal med rätt kompetens. Sedan flera år tillbaka råder akut brist på styckare och slaktare inom köttindustrin, något som även påverkar landets charkuterier. Idag är många av de som arbetar som slaktare i Sverige personer som kommit hit från Östeuropa, däribland Ukraina.

Denna kartläggning syftar till att öka kunskapen om förutsättningarna för nyanlända ukrainare som kommit hit på grund av kriget och få en fördjupad förståelse för vilka reela hinder som finns för nyanlända ukrainare som vill ta sig in i den halländska livsmedelskedjan. Likaså utreds vilka reela hinder det finns för arbetsgivare som vill anställa ukrainska medborgare.

1.1 Mål och metod

Syftet med kartläggningen är att skapa ett kunskapsunderlag för projektet ”Kompetenskoncept för nyanlända primär-och livsmedelsproducenter”, som ägs av Hushållningssällskapet Halland och som syftar till att förenkla vägen in i arbete inom livsmedelsbranschen för nyanlända ukrainare och stärka den halländska livsmedelskedjan. Kartläggningen är ett första steg i denna process för öka kunskapen kring ukrainares förutsättningar, för att effektivt kunna anpassa de insatser som görs i senare del av projektet. Kartläggningen är avgränsad till Hallands län.

Denna kartläggning fokuserar på följande områden:

- Vad innebär massflyktsdirektivet?
- Vilka är de ukrainska flyktingarna i länet och vad har de för förutsättningar att börja arbeta?
- Vilka hinder och möjligheter finns för ukrainska flyktingar, arbetsgivare och kommuner?
- Behovsanalys, vad krävs för att öka möjligheterna för nyanlända ukrainare till jobb inom livsmedelskedjan?

Kartläggningen är baserad på litteraturstudie samt intervjuer, telefonsamtal och mailkorrespondens med ett antal personer från berörda myndigheter, kommuner, civilsamhälle, företagare, SFI-lärare, tolkar och ukrainska flyktingar. Information har även samlats in i samband med webinarium och deltagande på evenemang riktat mot målgruppen.

Material som presenteras i denna rapport som uttrycker reflektioner är sådana åsikter och erfarenheter som uppfattas som vanligt förekommande bland målgruppen under våra samtal. Projektet har strävat efter att få en helhetsbild över situationen för ukrainska flyktingar i Halland men då målgruppen inte kan ses som en homogen grupp, liksom att förutsättningarna kan skilja sig åt mellan olika kommuner, har det inte varit möjligt att fånga upp alla perspektiv, vilket bör beaktas när denna rapport läses. Deltagarnas svar har anonymiserats och de iakttagelser som presenteras i rapporten är inte åsikter från enskilda personer eller företag utan allmänna iakttagelser, om det inte specifikt anges som ett citat.

1.2 Massflyktsdirektivet

Den 4 mars 2022 aktiverade EU massflyktsdirektivet till följd av Rysslands invasionskrig i Ukraina och de efterföljande flyktingströmmarna. Direktivet antogs av EU:s råd 2001 med syftet att fastställa miniminormer för att ge tillfälligt skydd, vid massiv tillströmning av personer från tredje land, vilka på grund av exceptionella omständigheter inte kan återvända till sitt hemland. Massflyktsdirektivet innebär ett tillfälligt skydd som är likvärdigt oavsett EU-land. Bakgrunden till att direktivet var att EU under 1990-talet tog emot stora grupper av personer på flykt från forna Jugoslavien och i dyningarna efter denna massflykt, fanns ett uttalat behov från medlemsländerna att ge tillfälligt skydd och fördela ansvaret solidariskt mellan länderna. Syftet med direktivet är både att ge fördrivna personer ett kollektivt skydd men också att minska trycket på EU-länders nationella asylsystem genom ett mer balanserat flyktingtryck.

Massflyktsdirektivet gäller för:

- Ukrainska medborgare som var bosatta i Ukraina senast den 24 februari 2022 eller kort före den 24 februari 2022.
- Ukrainska medborgare som befann sig på EU:s territorium före den 24 februari 2022 (på grund av exempelvis arbete eller semester).
- Icke-ukrainska medborgare och statslösa personer som åtnjuter internationellt skydd i Ukraina (t.ex. som flykting) och deras familjemedlemmar.

- Icke-ukrainska medborgare med permanent eller icke-permanent uppehållstillstånd som inte kan återvända till sitt hemland på trygga och varaktiga villkor.

Skydd enligt massflyktsdirektivet ska enligt EU-rådets beslut inledningsvis gälla under 1 år och kan därefter förlängas vid två tillfällen, med 1 år i taget, maximal skyddstid är således 3 år. EU kan även besluta att det tillfälliga skyddet ska upphöra innan periodens slut om situationen i Ukraina förbättras och människor bedöms tryggt och varaktigt kunna återvända. Direktivet har förlängts vid ett tillfälle och gäller i nuläget till den 4 mars 2024.

Med uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet har du rätt till:

- Tidsbegränsat uppehållstillstånd.
- Tillträde till arbetsmarknaden.
- Tillgång till bostad.
- Visst ekonomiskt stöd.
- Läkarvård som inte kan vänta. Vårdpersonal avgör vilken vård som inte kan vänta, även tandvård innefattas. Utöver vård som inte kan vänta ingår rätt till förlossningsvård, vård vid abort, preventivmedelsrådgivning, mödrahälsovård samt vård enligt smittskyddslagen. Barn under 18 år har rätt till samma sjukvård som andra barn som bor i Sverige.
- Barn har rätt till skolgång.

Att ansöka om uppehållstillstånd enligt Massflyktsdirektivet

Du har rätt att i 90 dagar resa in i och röra dig fritt i ett EU-land utan krav på att uppvisa visum men innan du ansökt om uppehållstillstånd, är du inte berättigad de rättigheter som massflyktsdirektivet innebär. När 90 dagar har passerat är du skyldig att ansöka om uppehållstillstånd hos Migrationsverket eller lämna landet.

De första flyktingarna som kom hit till följd av kriget var tvungna att ansöka om uppehållstillstånd genom att besöka ett av Migrationsverkets kontor, vilket ledde till långa köer och att vissa kontor inte hade kapacitet att ta emot alla människor som kom under samma dygn. Den 21 mars 2022 öppnade Migrationsverket upp deras e-tjänst för personer från Ukraina och ansökan har sedan dess kunnat göras digitalt.

Ett problem som belystes av flera frivilliga privatpersoner som hjälpt människor att komma hit, var att i början när e-tjänsten öppnats kunde du endast logga in med svenskt bank-id eller svenskt mobilnummer, vilket i praktiken innebar att ukrainska medborgare inte kom in i systemet. Detta problem är åtgärdat och personer som inte har ett svenskt bank-id kan nu skapa ett konto med sitt mobilnummer oavsett landsnummer och sedan ansöka om uppehållstillstånd digitalt. Däremot behöver du fortsatt besöka ett av deras kontor för att få hjälp med boende. För att ansöka om ersättning behöver du antingen besöka ett kontor eller fylla i och skicka en blankett med post. Blanketten, som är på svenska, återfinns på Migrationsverkets hemsida. Hemsidan och information om hur du fyller i de olika blanketter går att få översatt till ukrainska, engelska eller ryska. Själva blanketten är däremot på svenska. Vi har inte lyckats

hitta någon av Migrationsverkets eller Skatteverkets blanketter för personer som sökt skydd enligt massflyktsdirektivet, på något annat språk än svenska.

Beslut om tillfälligt uppehållstillstånd

Personer som omfattas av massflyktsdirektivet och ansöker om uppehållstillstånd genomgår en förenklad handläggningsprocess och beslut från migrationsverket fattas i regel snabbt, normal handläggningstid är cirka en vecka. När migrationsverket beviljat ansökan får personen ett uppehållstillståndskort (UT-kort) som bevis för uppehållstillstånd med tillfälligt skydd. Kortet visar också din rätt att arbeta samt att du har rätt till stöd enligt lagen om mottagande av asylsökande (LMA). LMA innebär att du har samma rätt till boende och ekonomiskt stöd som en asylsökande (vad LMA innefattar finns att läsa under 2.1 Ekonomisk ersättning och bankkonto och 2.2 Transport och boende).

Efter beviljat beslut kommer personen även få ett samordningsnummer utfärdat av Skatteverket. Samordningsnummer är ett personligt identitetsnummer som används vid kontakt med myndigheter, vid skrivandet av anställningskontrakt med mera. Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet särskiljer sig från övriga uppehållstillstånd för flyktingar och ukrainska flyktingar hamnar i en egen kategori, ett mellanting mellan asylsökande och personer med uppehållstillstånd.

Till skillnad mot personer med vanliga uppehållstillstånd kan du som beviljats uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet inte:

- Folkbokföra eller försäkra dig i Sverige.
- Läsa SFI*.
- Delta i etableringsinsatser, till exempel etableringsprogrammet, där rätten till samhällsorientering ingår.
- Få etableringsersättning.

* Kommuner har ingen skyldighet att erbjuda SFI för ukrainare. Den 28 mars 2023 tog regeringen ett beslut om att kommuner från och med 1 juni 2023 får lov att erbjuda SFI och att kommuner då även kan ansöka om statlig ersättning för utbildningen.

2 Kartläggning – förutsättningar för ukrainska flyktingar

Massflyktsdirektivet gör att flyktingarna från Ukraina skiljer sig från andra nyanlända eftersom de står med ena benet i regelverket för dom som har uppehållstillstånd och andra benet i regelverket för asylsökande.

2.1 Statistik och bakgrundsinformation - Ukrainare i Halland

Enligt Migrationsverkets statistik över inskrivna personer fanns det i maj 2023 totalt 917 personer med ukrainskt medborgarskap i Halland. Andelen män är något högre i Halland jämfört med rikssnittet dock visar inte denna statistik hur många av dessa som är män i arbetsför ålder.

Tabell 1 Inskrivna personer som är ukrainska medborgare i Migrationsverkets mottagningssystem. Uppdelade per kommun och boendetyper. (... Uppgift kan ej anges av integritetsskäl). Källa: Migrationsverkets statistik Maj 2023.

Kommun	Eget boende (EBO)	Kommunalt boende	Övrigt boende	Totalt
Falkenberg	57	85		142
Halmstad	94	152	29	275
Hylte	12	23
Kungsbacka	95	96	...	193
Laholm	51	23		74
Varberg	112	93	5	210
Totalt	421	449	34	917

Tabell 2. Inskrivna personer som är ukrainska medborgare i Migrationsverkets mottagningssystem. Fördelning mellan kön. Källa: Migrationsverkets statistik Maj 2023

Kommun	Kvinna	Man	Totalt
Falkenberg	93	49	142
Halmstad	175	100	275
Hylte	8	15	23
Kungsbacka	115	78	193
Laholm	38	36	74
Varberg	135	75	210
Totalt	564	353	917

Tabell 3. Inskrivna personer som är ukrainska medborgare i Migrationsverkets mottagningssystem. Uppdelade efter ålder. (... Uppgift kan ej anges av integritetsskäl). Källa: Migrationsverkets statistik Maj 2023

Kommun	0–5	6–9	10–12	13–15	16–19	20–64	65+	Totalt
FALKENBERG	14	12	12	14	...	60	13	142
HALMSTAD	15	27	16	12	21	158	19	275
HYLTE	11	...	23
KUNGSBACKA	...	8	16	15	21	116	...	193
LAHOLM	51	6	74
VARBERG	17	9	12	13	...	121	12	210
TOTALT	81	84	64	54	61	517	56	917

Genom de dialoger vi haft under kartläggningen framgår det att majoriteten av ukrainarna som är bosatta i Halland, kommer från stadsnära områden och det är en minoritet som har faktisk jordbruksbakgrund. Flera personer som arbetat nära ukrainarna i Halland, (till exempel civilsamhälle, tolk, lärare, med flera), menar dock att många ukrainare har erfarenhet och kunskap om odling och mat, men de framhåller att ukrainarna själva, inte lyfter fram detta som en kompetens eftersom de ser det som allmänkunskap, något som alla har och att de därför inte anser att det inte är några kunskaper av värde.

”Alla kan mycket om jordbruk och odling men de tänker inte alltid på det eftersom de inte arbetat eller utbildat sig specifikt inom det. De har en högre allmänkunskap om jordbruk än vad vi har i Sverige eftersom det är ett jordbruksland och de har mycket kunskaper i konservering och tillvaratagande, lite som vi i Sverige hade förr” – Privatperson som hjälpt flera ukrainare som kommit hit.

Arbetsmotivationen varierar, de flesta har hög motivation att börja arbeta och kan tänka sig i princip vilket jobb som helst medan uppskattningsvis en fjärdedel av de vi träffat framstår som apatiska, tycker sig illa behandlade av systemet och ser fler hinder med att börja arbeta än möjligheter. En del är försiktigt positiva till att börja arbeta men känner oro kring vad det skulle innebära för deras ekonomi. Anledningarna till att en del ukrainare uttrycker likgiltighet och framstår som apatiska beror enligt de flesta som vi talat med på en rad olika faktorer och anledningen är ofta olika beroende på individ.

Några av de vanligaste anledningarna som nämns är:

- Att de saknar långsiktiga förutsättningar.
 - Ingen kan svara på hur länge massflyktsdirektivet gäller eller vad som händer när skyddet inte längre går att förlänga.

- De får inte reda på hur länge de kommer bo på samma boende. Det finns flera exempel på när familjer har fått reda på att de kommer bli förflyttade till en annan kommun bara dagar innan flytten. Detta har i vissa fall även inneburit att barn behövt byta skola i samband med flytten.
 - De kan inte vara försäkrade i Sverige och har inte rätt till samma sociala skyddsnät som folkbokförda svenskar.
- Att de känner sig utanför i samhället på grund av att de inte har samma rättigheter som övriga flyktingar med uppehållstillstånd.
 - Att deras motivation brutits ner när det tagit lång tid innan de fått börja lära sig svenska samt att de saknat stöd kring samhällsorientering. Detta har gett en känsla av hopplöshet och utanförskap.
 - Att det varit svårt att ta körkort och öppna bankkonto. Detta har gjort att många känt att samhället varit emot dem.

Det finns också en oro och ett misstroende mot att Migrationsverket ska kräva tillbaka pengar som de fått i ersättning om de börjar arbeta eller att Migrationsverket kommer kräva en så hög hyra för deras boende att det inte kommer löna sig att arbeta. Denna oro beror till viss del på att Migrationsverket handlägger varje enskilt fall individuellt och därför kan man inte som ukrainsk flykting, få något förhandsbesked på hur mycket hyra som ska betalas om du börjar arbeta. (läs mer om ersättning och hyra under 2.3 Ersättning och Bankkonto).

Det har också förekommit att det blivit missförstånd och misstag från ukrainare som börjat arbeta. Ett exempel är en kvinna som började arbeta men inte anmälde detta till Migrationsverket med en gång utan det dröjde ca två månader. Kvinnan blev då återbetalningsskyldig för de två månaderna hon fått ersättning trots att hon arbetat. Hon hade själv inte förstått varför Migrationsverket krävde tillbaka pengarna och hon var därför rädd att samma sak skulle hända igen om hon tar ett nytt jobb. Även om ersättningen som återfås från Migrationsverket är extremt låg ses det ändå som en trygghet och för vissa är osäkerheten kring vad som händer med ersättning och hyra, om man börjar arbeta, för stor för att ge upp denna tryggade inkomst.

”Om jag börjar jobba kommer Migrationsverket kräva tillbaka pengar från min tidigare ersättning och ta lönen till hyra. Om jag sedan blir av med jobbet och inte längre kan betala kanske jag blir utvisad.” – Ukrainsk flykting om varför hen inte vill börja arbeta.

”Jag började jobba på en restaurang och anmälde det till Migrationsverket som då avslutade min ersättning. Men det fungerade inte på arbetsplatsen så jag sa upp mig. När jag sedan ansökte om att återigen få ersättning tog det flera månader innan jag fick tillbaka den och under den tiden hade jag inga pengar till mig eller mina barn.” – Upplevelser från en ukrainsk kvinna.

Historier som dessa har fått stor spridning bland ukrainare i länet, vilket lett till en utbredd oro och ökat misstroende mot myndigheter. Missförstånd leder till misstag och misstag får konsekvenser men när personer inte förstår vad dem gjort fel, uppstår oro och det leder till spridning av desinformation. Det finns även flera exempel på hur desinformation spridits genom sidor på nätet. Genom de privatpersoner som vi talat med under kartläggningen, uppger majoriteten att ukrainarna fått bristfällig information om hur samhället fungerar och många belyser behovet av en coach som kan ledsaga nyanlända när de kommit hit. Som det ser ut idag ligger mycket ansvar på individen själv att ta reda på vad som gäller, vilket enligt många inte är lätt i ett nytt land med ett främmande språk. Många kritiserar även Migrationsverkets avsaknad av tolk vid möten med flyktingar och anmärker därtill på att deras blanketter endast går att fylla i på svenska.

Både arbetsgivare till ukrainska medborgare och personer från civilsamhället som hjälpt nyanlända ukrainare, framhåller att ukrainare generellt har ett lägre förtroende till myndigheter och blåljuspersonal än vad infödda svenskar har. Dem har med sig en misstro från hemlandet till följd av att Ukraina är ett land med utbredd korruption (Transparency International 2022).

2.2 Boende och transport

Boende

Om du som flykting behöver hjälp med boende anmäler du detta till Migrationsverket genom att besöka din mottagningsenhet. Om du behöver hjälp med boende väljer du inte själv var du ska bo utan blir placerad av Migrationsverket. Myndigheten har därefter rätt att tilldela dig ett annat boende om myndigheten anser att det krävs, till exempel för att fördela antalet flyktingar mellan olika kommuner eller på grund av ekonomiska eller praktiska skäl som gör ett annat boende mer lämpligt. Under tiden som Migrationsverket letar efter en kommun med ledigt boende kan du behöva bo i ett av Migrationsverkets tillfälliga boenden. Både Migrationsverkets boenden och den bostad som erbjuds av kommunen kan se olika ut. Det kan vara att du får ett rum där du delar kök med flera andra, en lägenhet där du lagar din egen mat eller ett större boende där maten serveras i en matsal. En familj får alltid bo tillsammans, ensamstående kan behöva dela rum med andra av samma kön men personer med särskilda behov kan ansöka om att bo själv.

Om du har egna pengar, till exempel genom arbete eller andra tillgångar ska du betala för boendet du får av Migrationsverket eller kommunen. Om tillgångarna, exempelvis lön, överstiger riksnormen för försörjningsstöd gör Migrationsverket en individuell bedömning av hur mycket personen ska betala i hyra. Hur mycket en ukrainsk flykting ska betala i hyra om hen börjar arbeta beror enligt Migrationsverkets handläggare på följande:

- Hur många personer som är i hushållet.
- Hur många i hushållet som har en inkomst.
- Antal barn och barnens ålder.
- Om det ingår mat på boendet.
- Andra tillgångar utöver lön.

Exempel: För en ensamstående mamma med två barn i åldrarna 3 och 5 som får lunch på förskolan 5 dagar i veckan blir riksnormen enligt tabellen nedan: $3490 + 2410 + 2700 + 1580 =$

10 180: -. Om kvinnan börjar arbeta och får en inkomst som överstiger 10 180kr per månad efter skatt, kommer hon behöva betala hyra för sitt boende hos Migrationsverket. Hyresnivån bedöms av handläggare enligt kriterier ovan.

Tabell 4. Riksnormen för försörjningsstöd 2023. Källa: Socialstyrelsen

Personliga kostnader per hemmavarande barn och skolungdom, kronor per månad								
Ålder	0 år	1-2 år	3 år	4-6 år	7-10 år	11-14 år	15-18 år	19-20 år
Summa personliga kostnader	2 420	2 700	2 410	2 700	3 380	3 890	4 390	4 430
Utan lunch 5 dagar per vecka	2 270	2 480	2 210	2 410	-	-	-	-

Personliga kostnader vuxna, kronor per månad		
	Ensamstående	Sammanboende
Summa personliga kostnader	3 490	6 300

Gemensamma hushållskostnader, kronor per månad								
Antal personer	1	2	3	4	5	6	7	
Summa gemensamma kostnader	1 130	1 250	1 580	1 790	2 060	2 330	2 510	

Handläggningstiden för ärenden som gäller hyresbetalning varierar och Migrationsverket kan inte svara på hur lång tid det tar innan beslut fattas. Om du tjänat pengar eller haft tillgångar som inte Migrationsverket känt till, kan du bli skyldig att betala hyra retroaktivt. Du behöver inte betala hyra retroaktivt för handläggningstiden, det vill säga tiden från att du anmält förändrad inkomst till dess att Migrationsverket fattat ett beslut.

Om du väljer att ordna boende på egen hand får du betala hyran själv. Rätten till ersättning kan påverkas av var du väljer att bo. Den som väljer att bosätta sig på en adress som finns med på Migrationsverkets lista över områden med socioekonomiska utmaningar, har inte rätt till ersättning. Om du byter adress måste du anmäla detta både till Migrationsverket och till Skatteverket som är den ansvariga myndigheten för samordningsnummer. Detta gör du genom att fylla i respektive myndighets blankett, Mot93 för Migrationsverket och SKV7580 för Skatteverket, båda blanketterna är på svenska.

Transport

Den som har tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet får köra på sitt ukrainska körkort i Sverige under förutsättningen att det är giltigt. För ukrainare som har förstagångskörkort (som är giltiga i 2 år efter utfärdandet) har ukrainska myndigheter förlängt giltighetstiden för dessa. Ukrainska förstagångskörkort vars giltighetstid har gått ut efter den 21 december 2021 kan användas ytterligare 1 år efter att giltighetstiden gått ut.

Tillståndet att köra med ukrainskt körkort i Sverige gäller däremot inte för yrkestrafik. För körkort utfärdade i länder utanför EU och EES gäller inte körkortsbehörigheter för yrkestrafik, till exempel C-körkort för tung lastbil eller B-körkort för taxiverksamhet.

För att få ta körkort i Sverige måste du ha ett svenskt personnummer. Enligt Transportstyrelsen är det möjligt för personer som inte är folkbokförda i Sverige att ta körkort om personen har ett samordningsnummer och citat: ”kan styrka sin identitet med en giltig och godtagbar identitetshandling för att ta svenskt körkort” (Transportstyrelsen 2021). Lista över giltiga id-handlingar:

- Svenskt vanligt pass (provisoriskt pass är inte giltigt som legitimation)
- Svenskt nationellt id-kort
- Svenskt körkort
- Svenskt SIS-märkt id-kort
- Identitetskort för folkbokförda i Sverige

Eftersom i princip inga ukrainare har svenska identitetshandlingar är det i praktiken omöjligt för ukrainska flyktingar att ta körkort i Sverige.

I samband med att de första flyktingarna kom till Sverige valde Hallandstrafiken att införa gratis kollektivtrafik. Mellan mars 2022 till november 2022 räckte det att visa upp ett ukrainskt pass för att åka buss inom länet. Sedan 1 november 2022 återinfördes kravet på biljett även för ukrainska resenärer. Enligt Hallandstrafiken var de avgiftsfria resorna en tillfällig lösning på ett akut problem, ukrainska flyktingars begränsade möjligheter att röra sig i samhället. Emellertid uppger företaget att kostnaden var för stor för att fortsatt kunna erbjuda avgiftsfria resor till ukrainska flyktingar.

För flyktingar som bor minst 2 km från samhällsservice beviljas ett busskort per familj från Migrationsverket.

Eftersom majoriteten av de ukrainska flyktingar som kommit till Sverige kommer från stadsnära områden är det endast ett fåtal som har körkort. Detta belyser många ukrainare som ett problem eftersom de allra flesta platsannonser kräver B-körkort. Även flera arbetsgivare som vi varit i kontakt med ser gärna att de anställda har körkort, framförallt för att kunna ta sig till jobbet även obekväma tider. Många företag inom livsmedelskedjan ligger på landsbygden vilket ofta innebär långa avstånd från anläggningsboenden och dåliga bussförbindelser.

2.3 Ersättning och Bankkonto

Personer som beviljas uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet och inte tjänar egna pengar eller har andra tillgångar kan ansöka om bistånd enligt LMA i form av dagsersättning.

Ersättningen ska räcka till mat, kläder, skor, sjukvård, medicin, tandvård, hygienartiklar, fritidsaktiviteter och andra förbrukningsvaror. Ansökan kan göras i samband med att du besöker Migrationsverket eller genom att skicka in en ansökningsblankett.

Dagersättning

På boenden där mat ingår är dagsättningen:

- 24 kr/dag för vuxna ensamstående
- 19 kr/dag per person för vuxna som delar hushållskostnader

- 12 kr/dag för barn t.o.m. 17 år.

På boenden där mat inte ingår är dagersättningen:

- 71 kr/dag för vuxna ensamstående
- 61 kr/dag och person för vuxna som delar hushållskostnader
- 37 kr/dag för barn 0–3 år
- 43 kr/dag för barn 4–10 år
- 50 kr/dag för barn 11–17 år.

Familjer som har fler än två barn får hel dagersättning för de två äldsta barnen och halv dagersättning för övriga barn.

Utöver dagersättningen kan du ansöka om särskilt bidrag om du har starkt behov av något som inte täcks av dagersättningen, till exempel glasögon, barnvagn eller vinterskor.

Migrationsverket gör en individuell bedömning av behovet.

Om du beviljats ersättning från Migrationsverket måste du anmäla om din ekonomiska situation ändras. Om du får ett arbete och därmed lön ska detta anmälas så snart ett anställningsavtal upprättats, anställningsavtalet skickas sedan in till Migrationsverket i samband med anmälan om ändrad ekonomisk situation. Därefter avslutar Migrationsverket din ersättning och om du tjänar mer än riksnormen för försörjningsstöd, ska du även börja betala hyra för ditt anläggningsboende (läs mer om hyra under 2.2 ”Boende och Transport”). Om en person mottagit ersättning efter anställningsdatumet kommer personen bli återbetalningsskyldig för detta belopp. Du kan även bli retroaktivt skyldig att betala hyra om du fått lön som överstigit riksnormen för försörjningsstöd utan att anmält det till Migrationsverket.

Även om du saknar inkomst finns det tillfällen då du kan bli nekad ersättning, till exempel om du väljer att bosätta dig i ett område som är socioekonomiskt utsatt eller om du har övriga tillgångar, exempelvis äger en bil. Hur stort värde tillgångarna ska ha för att du ska bli nekad ersättning framgår inte på Migrationsverkets hemsida. Vissa menar att detta är problematiskt då personer kan bli utan ersättning trots att tillgångarna inte har något värde i Sverige. Ett exempel är en ukrainsk familj med fem barn som kom till Sverige med sin bil, en honda av årsmodell 2007. Bilen var ukrainskregistrerad och pappan i familjen stod som ägare, uppskattat värde på svenska marknaden var ca 7000 kronor. Pappan nekades ersättning eftersom han hade bilen som tillgång. För att få ersättning skulle pappan antingen sälja eller skrota bilen, vilket han inte kunde göra innan den avregistrerats i Ukraina. Pappan försökte få bilen avregistrerad men på grund av kriget gick det inte att få tag på ansvarig myndighet i landet.

Bankkonto

Om du beviljats ekonomisk ersättning från Migrationsverket kommer du automatiskt få ett bankkort där din ersättning sätts in. Bankkortet är kopplat till ett konto som endast Migrationsverket kan sätta in pengar på. För att en arbetsgivare ska kunna sätta in lön på ett konto måste du som ukrainsk flykting öppna ett svenskt bankkonto. För att ha rätt att öppna ett svenskt bankkonto utan ett svenskt personnummer gäller att du har arbetstillstånd i Sverige, vilket ukrainska flyktingar som beviljats skydd enligt massflyktsdirektivet, har.

Utöver ett arbetstillstånd måste du enligt penningtvättslagen kunna identifiera dig och svara på bankens frågor. Banken måste förstå varför du behöver ett bankkonto, hur du kommer använda kontot och vad pengarna ska användas till. Enligt Svenska bankföreningen (2022) ställs alltid krav på att du ska kunna identifiera dig genom något av följande sätt:

- Giltig svensk id-handling, som pass, nationellt id-kort, BankID eller svenskt körkort.
- Giltigt utländskt pass eller annan fotoförsedd id-handling, där ditt medborgarskap framgår. Den ska vara utfärdad av en myndighet eller annan behörig utgivare. Banken kan i detta fall kräva ytterligare handlingar
- Om du saknar giltig id-handling ska du med andra handlingar från oberoende och tillförlitlig källa kunna visa vem du är och ditt medborgarskap.

Banken kan under vissa förutsättningar erbjuda en ukrainsk flykting som saknar id-handlingar ett begränsat utbud av banktjänster.

För att underlätta identifieringen av utländska medborgare har Migrationsverket och Svenska bankföreningen tillsammans tagit fram en speciell rutin för asylsökande som även gäller flyktingar från Ukraina. Rutinen innebär att personen som vill öppna ett bankkonto ska visa upp sitt UT-kort för banken samt visa en vidimerad kopia av den id-handling som lämnats in till Migrationsverket. Att kopian är vidimerad betyder att den är stämplad och därmed garanterar att kopian är samma som originalet. Banken kontaktar därefter Migrationsverket som intygar att id-handlingen överensstämmer med den som är inlämnad (Svenska bankföreningen, 2022).

För många ukrainare har det varit svårt att öppna bankkonton i Sverige, framförallt i början då bankerna inte hade rutiner för att hantera ansökningar från ukrainska flyktingar med uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet. Flera av de stora bankerna sa nej med hänvisning till penningtvättslagen, i vissa fall på grund av att personen inte haft nationellt pass. Andra anledningar har varit att banken inte godkänt personens förklaring till varför hen vill öppna bankkonto eller att banken inte anser sig kunna säkerställa att personen förstått bankens information.

Även fortsatt under 2023 skiljer det sig från bank till bank hur de hanterar ansökningar om bankkonto från ukrainska flyktingar, till exempel ställer vissa banker krav på att ukrainska flyktingar ska kunna visa upp ett giltigt nationellt pass medan andra tillåter alternativa identifieringar.

2.4 Stöd från samhället

Att ukrainska flyktingar tillhör en unik grupp under massflyktsdirektivet har inneburit såväl fördelar som nackdelar. De största fördelarna har varit att ukrainarna snabbt fått beslut om tillfälligt uppehållstillstånd på grund av en förenklad handlägningsprocess. Dessutom får de i samband med ett beviljat uppehållstillstånd, ett samordningsnummer, vilket innebär att de får arbeta. Däremot har de samma låga ersättning som asylsökande och de har inte heller rätt till de arbetsmarknadsinsatser som övriga flyktingar med uppehållstillstånd har, till exempel etableringsprogrammet.

2.4.1 Myndigheter

Migrationsverket

Migrationsverket har huvudansvaret för frågor som rör bland annat uppehållstillstånd, mottagande och bistånd. Det är Migrationsverket som handlägger ansökningar om uppehållstillstånd och ersättning. Det ingår även i myndighetens uppdrag att erbjuda flyktingar hjälp med boende. Migrationsverket betalar ut statlig ersättning till kommuner och regioner för vissa kostnader som tillkommer för personer som fått uppehållstillstånd, bland annat får kommunerna ersättning för att ordna boende. Under kartläggningen har vi stött på en hel del kritik mot Migrationsverkets hantering av ukrainska flyktingar. Vanliga invändningar mot myndigheten är:

- Att man blivit bollad runt mellan olika personer och mottagningskontor.
- Att det varit långa köer till mottagningskontoren, framförallt i början när många flyktingar kom samtidigt. Flera personer vittnar om familjer som blivit tillsagda att vänta över ett dygn utan någonstans att vila/sova.
- Att Migrationsverket kommit ut till anläggningsboenden utan tolkar.
- Dålig framförhållning till personer/familjer som ska flyttas till nya boenden.
- Att information och blanketter inte funnits översatta till engelska eller ukrainska.
- Att det varit svårt att få tag i rätt person att prata med och att de inte kunna svara på frågor som man haft. Till exempel är det många som lyfter att det varit otroligt svårt att få klara besked vad som gäller med ersättning och hyra om en ukrainsk flykting börjar arbeta.
- Långa handläggningstider innan man får besked om vilken hyresnivå man ska betala om ens inkomst ändras.

Regionen

Regionerna är skyldiga att erbjuda den sjuk-och tandvård som flyktingar enligt massflyktsdirektivet har rätt till (läs mer under 1.2 ”Massflyktsdirektivet”). Detta har enligt vår uppfattning fungerat väl och ett antal av de intervjuade lyfter fram tandvården som mycket bra. Flera exempel vittnar om att ukrainare ska ha fått hjälp fort, att barnen blivit rutinundersökta och det har funnits tolkar på plats vid besöken.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har ett sammanhållande och stödjande roll i länet. Länsstyrelsen Halland har deltagit i kommunala och regionala planerings- och organiseringsmöten för ökad samverkan. Länsstyrelsen samordnar de aktiviteter och insatser som finns för nyanlända via sin hemsida samt kan ge bidrag till integrationsinsatser. Länsstyrelserna har även tagit fram en gemensam webbplats med samhällsinformation för nyanlända, bland annat för flyktingar under massflyktsdirektivet. Webbplatsen heter Informationsverige.se.

Arbetsförmedlingen

I april 2022 gav regeringen i uppdrag åt Arbetsförmedlingen att ta fram och sprida information om den svenska arbetsmarknaden till personer som beviljats uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet. Bland annat ska myndigheten informera om hur man söker jobb i Sverige och ge information om yrken och branscher där det råder brist på arbetskraft.

Arbetsförmedlingen har på sin hemsida tagit fram information riktad mot målgruppen, bland annat två kortare filmer på ukrainska, en om hur man skriver in sig på Arbetsförmedlingen och en om vilka branscher som är i behov av jobb. Sidan går att översätta till ukrainska och där finns även länkar till exempelvis Platsbanken och olika webinarier. Hur information spridits till målgruppen utöver att den finns på deras hemsida framgår inte av vår kartläggning.

Informationen som finns på Arbetsförmedlingens hemsida är informativ om än något knapphändig. Där läggs stort fokus på att den arbetssökande ska skriva in sig för att få stöd men det framgår inte vilka skyldigheter den som skriver in sig också åtar sig eller att just flyktingar under massflyktsdirektivet, inte har samma rätt till a-kassa som övriga inskrivna. Längst ner på sidan finns länkar till sidor med mer information, till exempel om rättigheter, skyldigheter, lön och förmåner med att arbeta i Sverige. Om man klickar sig vidare till dessa sidor är det inte allt som står där som gäller för flyktingar under massflyktsdirektivet (Arbetsförmedlingen UÅ). Detta upplevs av många ukrainare som förvirrande och att det är svårt att veta vilken information som stämmer och inte. Om man därtill beaktar att dessa människor har med sig en misstro till myndigheter, kan man förstå att många ukrainska flyktingar inte litar på det som står på hemsidan.

Det finns möjlighet att anställa ukrainska flyktingar med anställningsstöd, de stöd som är aktuella för målgruppen är:

- Nystartsjobb
- Yrkesintroduktionsanställning
- Introduktionsjobb

Arbetsförmedlingen kan matcha ihop arbetsgivare som anmält intresse med en person som har en specifik typ av stöd eller med en specifik individ som är inskriven i deras system.

Flera arbetsgivare som vi varit kontakt med har varit intresserade av att anställa ukrainska flyktingar om det finns möjlighet till anställningsstöd, detta på grund av deras bristande språkkunskaper och extra behov av handledning. För att ha rätt till anställningsstöd måste personen du anställer varit inskriven som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen i upp till 6 månader. Det är det endast ett fåtal ukrainska flyktingar som valt att skriva in sig som arbetssökande, anledningarna är flera, nedan beskrivs processen för ukrainska flyktingar som skriver in sig samtidigt som problematiken med processen lyfts fram.

Att vara inskriven som arbetssökande som flykting under massflyktsdirektivet

Ukrainska flyktingar som skriver in sig erbjuds ett planeringssamtal med en grundläggande kompetenskartläggning, samtalet kan göras med tolk vid behov. Därefter gör Arbetsförmedlingen upp en aktivitetsplan som den inskrivna personen är skyldig att följa. Aktivitetsplanen består oftast av inbokade möten, informationsträffar och krav på att söka ett visst antal jobb per månad. En gång per månad ska den inskrivna personen lämna in en aktivitetsrapport där det framgår vika aktiviteter och jobb som personen sökt den månaden.

Vanligtvis görs detta digitalt genom att du loggar in på ”Mina sidor” med bank-id men eftersom ukrainska flyktingar inte har personnummer och därmed inte bank-id, måste dem göra det skriftligt på blankett.

Syftet med aktivitetsrapportering är att personer som inte aktivt söker arbete inte heller ska ha rätt till ersättning från a-kassan. Men eftersom flyktingar under massflyktsdirektivet ändå inte har rätt till ersättning från a-kassa, har aktivitetsrapporteringen för denna grupp ingen egentlig avsikt. Flera handläggare på Arbetsförmedlingen som vi kontaktat kan inte svara på varför ukrainare ska aktivitetsrapportera utan framhåller att det är så reglerna ser ut.

Att de har samma krav på aktivitetsrapportering som övriga arbetssökande anses av många ukrainare som onödigt byråkratiskt och omständligt och många undviker att skriva in sig för att slippa aktivitetsrapportering och allt pappersarbete. Majoriteten uppger att de inte ser något syfte med att vara inskrivna då de varken får hjälp med att söka jobb eller ersättning för all den tid och energi som de blir tvungna att lägga ner.

Emellertid har inte Arbetsförmedlingen något särskilt system för flyktingar under massflyktsdirektivet utan de hamnar i samma system som övriga arbetssökande. Detta är problematiskt då trots att de har andra förutsättningar och rättigheter så behandlas- och har de samma skyldigheter som till exempel en svensk medborgare som är inskriven.

Exempel från verkligheten

Under kartläggningen har vi följt olika piloter för att förstå vilka utmaningar ukrainska flyktingar stöter på vid arbetssökande. En kvinna vi följt arbetade i Ukraina som Sales manager på ett mejeriföretag. Hon läser i skrivande stund svenska undervisning på Campus i Falkenberg och går samtidigt en kombinationsutbildning till köksbiträde. Hon arbetade, när vi kom i kontakt med henne några enstaka timmar i veckan som diskare på en restaurang i Falkenberg. Kvinnan ville gärna leta efter ett jobb där hon kunde jobba fler timmar och som mer motsvarande hennes tidigare erfarenheter. I samråd med kvinnan och vår kontakt på Arbetsförmedlingen kom vi fram till att hon skulle testa att skriva in sig på Arbetsförmedlingen för att se vad detta kunde ge henne. För att skriva in sig besökte hon servicekontoret i Falkenberg och fick senare samma dag ett inplanerat planeringsmöte med tolk. Under mötet fick hon berätta om sina tidigare erfarenheter, utbildning samt visa cv och betyg. Cirka 1 vecka efter mötet fick kvinnan ett brev från Arbetsförmedlingen med hennes aktivitetsplan och vad dom rekommenderar henne att göra samt vilka hennes skyldigheter var.

De rekommenderade aktiviteterna var:

- Så fungerar A-kassa. Länk: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/ersattning-fran-a-kassa>
- Så här fungerar aktivitetsrapportering. Länk: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/arbetslos---vad-hander-nu/aktivitetsrapportera>
- E-legitimation. Länk: <https://arbetsformedlingen.se/om-webbplatsen/anvanda-webbplatsen/om-e-legitimation>

De obligatoriska aktiviteterna var:

- Söka minst 6 jobb per månad
- Uppföljningssamtal lokalt kontor – Arbetsförmedlingen ringer dig. Datum 8 december 2023

Det framgick inte i brevet att personen i fråga inte hade rätt till vare sig a-kassa eller möjlighet att använda e-legitimation. Dessa aktiviteter var alltså inte aktuella för den sökande utan bidrog till att den sökande trodde att hon skulle ha rätt till a-kassa. Informationen i brevet från Arbetsförmedlingen blev missvisande för kvinnan. Kvinnan i detta fall kände att aktiviteterna och stödet hon erbjöds inte var värt alla krav, därför valde hon senare att skriva ut sig och fortsätta jobbsökandet på egen hand.

Många ukrainare efterfrågar hjälp med att hitta lediga tjänster och få kontakt med företag som är i behov av arbetskraft. Detta var något som de förväntade sig att Arbetsförmedlingen skulle kunna hjälpa dem med. Enligt några ukrainare vi talat arbetar den ukrainska motsvarigheten till Arbetsförmedlingen mer matchningar och hjälp med själva jobbsökandet. Den svenska Arbetsförmedlingen bygger mer på individens egna ansvar och den största fördelen enligt många inskrivna, är rätten till a-kassa (som flyktingar under massflyktsdirektivet inte har rätt till).

Statens servicecenter

Statens servicecenter är en statlig myndighet som har kontor över hela Sverige. I Halland finns servicekontor i alla kommuner utom Hylte. Genom att besöka servicekontoren kan nyanlända få vägledning och hjälp med myndighetskontakter, till exempel kan man få hjälp med att fylla i blanketter eller få reda på vilken myndighet som man ska kontakta i olika frågor. De myndigheter som servicekontoren kan erbjuda tjänster från är Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, Pensionsmyndigheten och Skatteverket. Majoriteten av personerna vi talat med i kartläggningen, både ukrainska och svenska medborgare, hade ingen eller liten kännedom om att servicekontoren fanns och deras erbjudna tjänster. Av de fåtal personer som besökt ett servicekontor, var de flesta mycket positiva till bemötandet och hjälpen de fått. Den kritiken som lyfts fram av en del är deras något begränsade öppettider.

Försäkringskassan

För att få ersättning från Försäkringskassan måste du vara försäkrad i Sverige, något du endast kan vara med ett svenskt personnummer. Däremot kan du som fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet ha rätt till vissa förmåner under förutsättningen att du har ett arbete.

Ersättningarna som är baserade på arbete och som ukrainska flyktingar kan ha rätt till är:

- Arbetsskadeersättning
- Graviditetspenning
- Inkomstrelaterad aktivitetsersättning eller sjukersättning
- Rehabilitering, rehabiliteringsersättning och bidrag till arbetshjälpmedel
- Sjukpenning

Däremot har personer med uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet inte rätt till föräldrapenning, ersättning för vab eller andra bidrag till exempel barnbidrag, bostadsbidrag, etableringsersättning eller försörjningsstöd.

2.4.2 Kommunernas arbete, SFI och samhällsorientering

Kommunernas arbete

I början när kriget bröt ut ansvarade Migrationsverket för att ordna boende åt de ukrainska flyktingarna men sedan 1 juli 2022, har ansvaret legat på kommunerna. Kommunerna ansvarar sedan 1 juli för boende, samhällsservice som barnomsorg och skola och får statlig ersättning för att klara uppdraget.

Ukrainska barn kom snabbt in i skolan och majoriteten av de vi talat med är nöjda med hur kommunen tog sig an uppdraget och fick ut barnen i skolan. Ukrainska barn har även samma rätt till förskola som svenska barn. I Falkenbergs kommun har man arbetat med hembesök hos familjer man känner till och informerat om vad kommunen kan erbjuda när det gäller både skola och förskola. I samband med hembesöken gjordes även en kartläggning av varje skolbarn och föräldrarna erbjöds hjälp med inskrivning. I Halmstad och Laholms kommun har kommunalpersonal besökt anläggningsboenden och hjälpt familjer med ansökningar på plats. För de ukrainare som istället bor i eget boende, har anmälningar om för- och grundskola kunnat göras via kommunernas hemsida. I Kungsbacka och Varbergs kommun har ukrainska flyktingar kunnat anmäla grund- och förskola via kommunernas hemsida. För Hylte saknas uppgifter.

Vuxenutbildning och SFI

På grund av massflyktsdirektivet har ukrainare inte haft rätt till svenska för invandrare (SFI), förrän juni 2023 men trots det har vissa kommuner i Halland erbjudit SFI liknande undervisning tidigare än så. I Hylte valde man att i november 2022, erbjuda ukrainare att delta under SFI-undervisningen. För Hylte rörde det sig endast om ett fåtal ukrainare och eftersom det fanns lediga platser på den vanliga SFI:n valde kommunpolitikerna i samråd med rektorn för vuxenutbildningen, att erbjuda de lediga platserna till kommunens ukrainare.

Under hösten 2022 ansökte Falkenbergs kommun om EU:pengar från Svenska ESF rådet för att kunna starta svenska undervisning för ukrainare på Campus Falkenberg. Beslutet beviljades och sedan mars 2023 har ett 40-tal ukrainare, uppdelat i två grupper, deltagit i undervisningen.

Även Laholms kommun ansökte om pengar från ESF för att starta projektet Care. Genom projektet har Vuxenutbildningen Laholm sedan april 2023 erbjudit ukrainska medborgare att studera svenska samt få kunskap om Sverige och svensk arbetsmarknad. Enligt projektgruppen har ca 20 ukrainare deltagit i undervisningen.

Den 28 mars 2023 beslutade regeringen om en ny bestämmelse i förordningen om vuxenutbildningen, som innebär att kommuner, från och den 1 juni 2023, får erbjuda flyktingar enligt massflyktsdirektivet traditionell, kommunal SFI. I samband med beslutet meddelade regeringen även att de avsätter 100 miljoner till de kommuner som väljer att erbjuda SFI till ukrainska flyktingar. Efter regeringens beslut har Varberg, Halmstad och Kungsbacka kommun valt att ansöka om bidragspengar för att starta SFI för ukrainare hösten 2023. I Halmstad har ca 60 ukrainare sökt till utbildningen. I Varberg och Kungsbacka är sökantalet 37 respektive 30. Även Falkenberg, Hylte och Laholm har sökt och kommer fortsatt erbjuda SFI för ukrainare.

Ukrainska flyktingar har sedan ankomst haft rätt att läsa "Svenska från dag ett" som genomförs av folkhögskolor och studieförbund. Många lyfter dock fram problematiken med "Svenska från dag ett" och menar att utbildningen inte är jämförbar med kommunal SFI. SFI regleras i skollagen och har en tydlig läroplan och nivåindelning. Dessutom finns inte "Svenska från dag

ett” tillgänglig i alla kommuner. Enligt rektorn för Katrinebergs folkhögskola har intresset för ”Svenska från dag ett” varit svagt under en längre tid och de har därför inte sökt nya medel för att starta kursen. Därtill har Folkbildningsrådet meddelat att de medel som finns att söka till ”Svenska från dag ett” är kraftigt sänkta, vilket också anges som en anledning till att Katrinebergs folkhögskola inte har fortsatt med ”Svenska från dag ett”. Däremot har de anordnat kvällskurser inom deras ordinarie stadsbidrag men även här uppges intresset varit svagt.

Samhällsorientering

Samhällsorientering är en kurs som ges till personer som nyligen fått uppehållstillstånd i Sverige med målet att underlätta etableringen av nyanlända. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för hur det svenska samhället fungerar med information om till exempel, svenska värderingar, arbetsmarknaden, skattesystem, rättigheter och skyldigheter.

Kursen ska:

- Omfatta minst hundra timmar.
- Om möjligt vara på deltagarens modersmål eller annat språk som denne behärskar väl, men kan i vissa delar ges på svenska eller svenska med tolk.
- Påbörjas så snart som möjligt efter att en etableringsplan upprättats och den ska normalt vara avslutad ett år efter det att den påbörjats.
- Kunna kombineras med arbete, studier och andra aktiviteter för att underlätta och påskynda etableringen i arbetslivet.
- Prägla av dialog, diskussion och reflektion och främja deltagarnas förståelse av det svenska samhället.

Kommuner ska enligt lag se till att alla nyanlända invandrare som omfattas av lagen om samhällsorientering också erbjuds samhällsorientering. För att ha rätt till samhällsorientering ska du delta i något av arbetsförmedlingens etableringsprogram eller nyligen fått ett uppehållstillstånd och blivit folkbokförd i Sverige. **Eftersom ukrainska flyktingar under massflyktsdirektivet inte får delta i etableringsprogrammen eller blir folkbokförda omfattas de alltså inte av rätten att läsa samhällsorientering.**

Migrationsverket tog under hösten 2022 fram en digital samhällsintroduktion för ukrainska flyktingar. Materialet består av texter som du läser i egen takt. Ett brev med länk till introduktionen har skickats ut till alla som fått uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet och är över 15 år. Av de vi varit i kontakt med under kartläggningen uppger majoriteten att det är få ukrainare i Halland som har tagit del av Migrationsverkets samhällsintroduktion. Vissa har påbörjat men sedan känt att det gett för lite. Några uppger att de inte fått brevet med länken eller att de inte förstått innebörden.

Många lyfter fram att detta digitala alternativ inte kan mäta sig med samhällsorienteringen. En vanligt förekommande åsikt är att man inte tycker det ger så mycket att läsa själv utan menar att det krävs en strukturerad kursplan och möjlighet till diskussion och frågor. Ett fåtal ukrainare har uttryckt att de likaväl kan googla fram fakta själv på nätet.

2.4.3 Civilsamhället

Civilsamhället har haft en mycket stor betydelse för ukrainarnas integration i Sverige. Bland annat genom stort engagemang till hjälpinsatser så som insamling av pengar, kläder och att öppna upp sina hem och erbjuda boende. Enskilda personer har sett till att ukrainska medborgare kunnat komma till Sverige och flera individer från civilsamhället vittnar om att de hjälpt ukrainska flyktingar med myndighets- och bankkontakter. Det finns flera exempel på privatpersoner som hjälpt till att skapa nätverk och mötesplatser. I några fall har privatpersoner hjälpt ukrainare att söka jobb, framförallt genom att använda sitt egna kontaktnät.

Svenska kyrkan och frikyrkoförsamlingar har tillsammans med privatpersoner bland annat erbjudit:

- Tillfälligt mat och sovrum.
- Anordnat språkcafeer och loppisar.
- Startat insamlingar, både till ukrainare i länet men även skickat medel till ukraina.
- Stöttat individer som kommit hit och fört deras talan mot kommuner och myndigheter.

3 SWOT-analys

Baserat på kartläggningen har tre SWOT-analyser utifrån olika perspektiv tagits fram. De olika SWOT-analyserna utgår från följande perspektiv; Nyanlända ukrainare som vill arbeta inom livsmedelskedjan, Arbetsgivare inom livsmedelskedjan som vill anställa nyanlända ukrainare och en SWOT-analys ur ett Samhällsperspektivet.

3.1 SWOT-analys, Nyanlända ukrainare

Eftersom gruppen av ukrainska flyktingar som kommit till Sverige inte är en homogen grupp, är SWOT analysen baserad på det som kännetecknat majoriteten av deltagarna i kartläggningen. Många belyser att de ukrainska flyktingarnas främsta styrka är att de har en hög motivation att arbeta. Flera arbetsgivare och personer från civilsamhället uttrycker att de har en god arbetsmoral och drivs av att göra rätt för sig. Därtill bidrar den låga ersättningen från Migrationsverket till en hög motivationen att tjäna egna pengar.

Att Ukraina är ett europeiskt land med liknande kultur och religion kan ses som en styrka då det underlättar integration i samhället och steget in på en arbetsplats blir lättare. På grund av ländernas närhet, både geografiskt och kulturellt finns en stark samhörighet med målgruppen och viljan att hjälpa de ukrainska flyktingarna har varit mycket stor.

”Förutom att vi är väldigt nöjda med hans arbetsinsats känns det gott i hjärtat att kunna hjälpa till och bidra till att han kan försörja sig och sin familj” – Arbetsgivare, med en anställd man från Ukraina.

En skillnad mellan våra länder är landens korruptionsgrad. Ukrainare har ofta med sig en stark misstro till myndigheter, banker och blåljuspersonal och när de därtill inte kan språket, eller känner till hur det svenska samhället fungerar, har detta i vissa fall varit ett hinder.

En hög andel (63%) av ukrainarna som kommit till Sverige har eftergymnasial utbildning. Dock har målgruppens kunskap i engelska varit lägre än väntat och eftersom de till en början inte omfattades av rätten till SFI, är även svenska nivån fortfarande mycket låg, något som försvårar möjligheterna till jobb. Att ukrainska flyktingar hamnat under det så kallade massflyktsdirektivet gör att de är en helt egen grupp av flyktingar som i många fall saknar samma rättigheter som flyktingar med permanent uppehållstillstånd. Många ukrainare uttrycker att de känner sig fast i ett system som hämmar deras möjligheter att skaffa arbete och integreras i samhället. Bristande information, misstro till systemet och att många upplever det som svårt att göra rätt, har lett till att flera personer valt svartjobb istället för vita jobb. Riskerna med detta är flera, avsaknad av socialt skyddsnät, oseriösa arbetsgivare och utanförskap i samhället, är bara några exempel.

Massflyktsdirektivet begränsar möjligheter till långsiktiga förutsättningar. Ukrainska flyktingar vet inte hur länge de får stanna, vad som händer om direktivet inte förlängs, hur länge de får köra på sina ukrainska körkort med mera.

Emellertid har en fördel med direktivet varit en enklare och snabbare handlägningsprocess hos Migrationsverket och att de i samband med beslut, även beviljats arbetstillstånd och samordningsnummer vilket möjliggör anställning. Ytterligare en styrka har varit kommunernas arbete och att barnen snabbt kom in i skola/förskola vilket bidrar till att frisätta tid för föräldrar som ska arbeta. Detta leder även till att barnen lär sig svenska, något som i sin tur, också kan bidra till att föräldrarnas svenska förbättras.

3.2 SWOT-analys, Arbetsgivare

S
Strenghts

- Täckta upp behov av arbetskraft.
- Få driven personal.
- Eventuellt möjlighet till anställningsstöd.
- Deltidsarbetskraft.

W
Weaknesses

- Litet urval av kandidater.
- Många saknar körkort.
- Ej kännedom om anställningsstöd.
- Få ukrainare är inskrivna på arbetsförmedlingen.
- Deltidsarbetskraft.

O
Opportunities

- Enklare anställning pga samordningsnr.
- Tillföra ny kompetens.
- Hjälpa en medmänniska.
- Introduktionsjobb via arbetsförmedling, lär känna din personal.

T
Threats

- Ingen ansvarig myndighet för kartläggning och lots.
- Inga långsiktiga prognoser kring hur länge de får stanna.
- Att det inte fungerar på arbetsplatsen.

Den största barriären för ukrainare som vill börja arbeta är språket. De flesta arbetsgivare ser det som ett hinder om individen inte kan veta sig engelska eller svenska. Det begränsar även vilken typ av anställning som passar, till exempel framhåller flera att det bör vara av typen enklare jobb med fasta rutiner för att det ska fungera. Inom yrken där anställningen innebär kundkontakt ställer många arbetsgivare krav på grundläggande svensk kunskaper. För arbetsgivare på landsbygden är det vanligt att den anställda behöver körkort för att kunna ta sig till och från arbetsplatsen på avsatta tider. Då många ukrainare kommer hit kommer från stadsnära områden, är det endast ett fåtal som har körkort, därtill råder stor osäkerhet kring hur länge undantagstillståndet för ukrainska körkort kommer fortsätta gälla.

Att majoriteten av ukrainarna har en hög arbetsmotivation är en stor styrka då det innebär att arbetsgivare kan fylla sitt behov av arbetskraft med driven personal som har god arbetsmoral. Därtill finns möjligheter att berika företaget med ny kompetens. Tyvärr har kartläggningen visat att det är få ukrainare i Halland som har erfarenhet av livsmedelsbranschen. Vi har dessutom stött på viss skepsis mot att arbeta inom primärproduktionen. Skepsisen baseras till viss del på en felaktig bild av vad arbetet på ett lantbruk innebär på grund av skillnader mellan våra länder. Detta innebär ett litet urval av personer för arbetsgivare inom branschen.

Anställningsstöd och introduktionsjobb via Arbetsförmedlingen ger arbetsgivare en möjlighet att lära känna sin personal och samtidigt få ersättning för den extra handledning som behövs för

att anställa en nyanländ. Dock har det visat sig att få Arbetsgivare känner till arbetsförmedlingens olika stöd och dessutom är det väldigt få ukrainska flyktingar som är inskrivna, på grund av hinder i systemet och avsaknaden av incitament till att skriva in sig.

Ytterligare ett stort hinder är avsaknaden av långsiktiga förutsättningar. Flera arbetsgivare framhåller att det är en stor risk att lägga tid och resurser på att lära upp en nyanländ när det råder osäkerhet kring hur länge personen får stanna i Sverige.

Många ukrainare som visat intresse för att arbeta inom branschen läser SFI vilket gör att de vill arbeta deltid för att kunna kombinera arbete och studier. Detta kan ses både som en för- och nackdel. Det finns arbetsgivare som har behov av en heltidsanställd som därmed väljer bort målgruppen men likaså finns det dem som enbart har behov av extra arbetskraft, några timmar om dagen och då blir målgruppen aktuell.

Möjligheten att hjälpa en medmänniska och bidra till samhället är för många en stark drivkraft, detta gör att vissa arbetsgivare är intresserade, just på grund av att det rör sig om ukrainska flyktingar. Ett stort hinder som vi ser det är, att det idag inte finns en ansvarig myndighet för kartläggning och lots. Vi har i vår kartläggning gjort iakttagelsen att intresserade arbetsgivare och lämpliga ukrainare inte hittar varandra. Majoriteten av arbetsgivarna uppger att de vanligtvis söker efter extrapersonal via kontakter och nätverk. Vissa menar att de vänder sig till rekryteringsfirmor och bemanningsföretag. De ukrainska flyktingarna däremot har i stor utsträckning använt sig av platsannonser och därigenom upplevt att det inte finns några jobb för dem att söka eftersom de inte kan svenska eller har erfarenheten med sig. Vår erfarenhet är att de tjänster som ligger ute som platsannonser ofta riktar sig till svenskar och ställer krav på flytande svenska och B-körkort.

3.3 SWOT-analys, Samhället

S

Strengths

- Barnen kom snabbt in i skola.
- Tandvård och sjukvård har fungerat bra.
- Samordning mellan avdelningar i kommunen samt mellan kommuner och myndigheter i länet.

W

Weaknesses

- Kommunernas ekonomi och politisk inriktning styr.
- Beroende av civilsamhället.
- För frågor ingen har uttalat ansvar, bollas man runt.
- Att Myndigheter på nationell nivå inte samverkar mer.
- Saknas snabbspår till jobb.

O

Opportunities

- Täcka upp kompetensbrist.
- Vara föredöme.
- Ta tillvara personer som kommer hit istället för att de hamnar utanför samhället.

T

Threats

- Att ekonomiska tillskott från staten inte täcker kommuners kostnader.
- Låg ersättning.
- Utanförskap.
- Kriminalitet och svartjobb.
- Oseriösa arbetsgivare.

Efter den situationen som uppstod i samband med kriget, har en av de främsta styrkorna ur ett samhällsperspektiv varit, att det i Halland snabbt skedde en samordning mellan kommuner och myndigheter i länet. Nätverket innebar erfarenhetsutbyte och samråd kring hur olika situationer skulle kunna lösas. Positivt är även att det i de flesta kommunerna i Halland har funnits samverkan mellan olika nämnder, vuxenutbildning och delar av civilsamhället. Samverkan inom kommunen lyfts av flera respondenter fram som en bidragande faktor till att kommunerna generellt har kunnat genomföra de åtgärder som de blivit skyldiga till relativt snabbt, till exempel att få in barnen i skola.

En nackdel i samhället, som även belyses i "SWOT-analysen - Nyanlända ukrainare", är att flyktingarnas förutsättningar ser olika ut beroende på vilken kommun de blivit placerade i. I många fall är det politisk inriktning som styr vilka insatser som genomförs (utöver det som kommunerna är skyldiga att genomföra) men även kommuners ekonomi påverkar vilka insatser och resurser som avsätts till flyktingmottagande. Ett hot för kommunerna är alltid att de övertrasserar det statliga bidraget. Av den anledningen tvingas kommuner ofta till att hitta en kompromiss mellan en optimal lösning för enskilda individer och en billig lösning. Om det ekonomiska tillskottet från staten inte räcker till att uppfylla de åtaganden som kommunen är skyldiga till, blir flyktingar en belastning för kommunernas ekonomi. Kommuner med stark ekonomi klarar emellertid en sådan förlust bättre.

Samtidigt har samhället en möjlighet att ta tillvara de personer som kommit hit, exempelvis genom att validera deras tidigare kunskaper så de snabbt kommer i arbete. Ytterligare en möjlighet är att starta snabbspår och yrkesutbildningar riktade mot branscher där det råder kompetensbrist, för att på så vis få fler personer att jobba inom bristyrken.

Riskerna med att inte ta tillvara nyanlända är att personer hamnar i utanförskap, något som ökar risken för att människor leds in i kriminalitet. När det är många hinder i systemen som försvårar för nyanlända att göra rätt ökar svartjobb. Även den låga ersättningen från Migrationsverket ökar risken för att människor vidtar extrema åtgärder och tvingas jobba hos oseriösa arbetsgivare eller välja svartjobb för att försörja sig själva och sin familj.

En svaghet från samhällets sida som vi uppmärksammat under kartläggningen är, att för frågor ingen myndighet/avdelning/instans, har ett uttalat ansvar riskerar nyanlända att bollas runt och hamna mellan stolarna. För enskilda individer har civilsamhället tagit ett stort ansvar och hjälpt många flyktingar med att hamna rätt i de svenska systemen. Personer representerade både från kommun och civilsamhälle, vittnar om att kommuner ofta är helt beroende av hjälp från civilsamhället för att klara mottagandet av en flyktingvåg. Detta ses som sårbart, framförallt när en flyktingsituation drar ut på tiden så som det gjort i fallet med de ukrainska flyktingarna. Civilsamhället har störst kapacitet i den akuta fasen men för uthållighet krävs incitament uppifrån.

4 Behovsanalys

Behovet av ökat intresse för branschen

Av de nyanlända ukrainarna i länet är det ett få som arbetat med primär- och livsmedelsproduktion i sitt hemland. Majoriteten kommer från stadsnära områden och en del har en bild av att arbetet, framförallt inom primärproduktionen, är omodernt, slitsamt och med dåliga arbetsvillkor. Vissa uppger att de kan tänka sig alla typer av jobb, även inom livsmedelsbranschen, men att de är osäkra på vilka arbetsuppgifter det innebär och hur man söker dessa jobb. Det finns generellt ett större intresse hos målgruppen att arbeta inom förädlings- och livsmedelsindustrin än inom primärproduktionen. Emellertid har vi i vår kartläggning konstaterat att behovet av arbetskraft och möjligheten till jobb snarare finns inom primärproduktionen. Utöver ett större arbetskraftsbehov och visat intresse från arbetsgivare inom primärproduktionen, kan denna typ av företag i högre utsträckning erbjuda enklare jobb och kravet på svenska eller engelska är lägre. För att fler nyanlända ukrainare ska söka sig till tillgängliga jobb inom livsmedelskedjan behöver de få en inblick i vad arbetet innebär för att därigenom få ett intresse för branschen.

Behovet av språkundervisning och kontakt med arbetslivet

Språkbarriärer är ett stort hinder för nyanlända ukrainare som vill börja arbeta. Det begränsar vilka arbetsuppgifter som är möjliga och avskräcker i viss mån även arbetsgivare. Att inte kunna kommunicera med språk ses av flera arbetsgivare som en riskfaktor som kan leda till missförstånd, sämre tillit och att individen helt enkelt inte fungerar på arbetsplatsen. Då regeringsbeslutet om kommunal SFI antogs först 1 år och 3 månader efter att kriget bröt ut, är

kunskaperna i svenska för ukrainare i länet generellt fortfarande mycket låg, även om det finns en variation inom gruppen. Eftersom Falkenberg och Laholms kommun startade med SFI-liknande undervisning under våren 2023, har ukrainare på gruppnivå i dessa två kommuner bättre kunskaper i svenska än övriga halländska kommuner. Ukrainare som deltagit i Falkenbergs och Laholms ESF-projekt, har därtill erbjudits arbetsmarknadsinsatser, till exempel fått information om den svenska arbetsmarknaden och skrivit CV. Även de fåtal ukrainare som varit bosatta i Hylte och som erbjudits SFI har kommit längre med språket. Det är fortfarande av stor väsentlighet att ukrainare får fortsätta läsa kommunal SFI och utveckla språket.

Utöver kommunala insatser, har det även funnits projekt och frivilliginsatser runt om i länet som erbjudit ukrainska flyktingar hjälp med integrationen och att närma sig arbetsmarknaden. För att nämna några exempel har WOW foundations i Halmstad arbetat med förberedande arbetsmarknadsinsatser och nätverkande, Svenska kyrkan har anordnat språk caféer, Studiefremjandet och Folkinstituten har anordnat kvällskurser i svenska och svensk arbetsmarknad. Flera ukrainare vittnar om att det funnits en uppsjö av aktiviteter och aktörer som velat hjälpa dem, i vissa fall till den grad att behovet varit mättat och det har inte funnits tillräckligt med ukrainare för att fylla kurserna med deltagare. Det som det däremot efterfrågas mer av är praktiska insatser, kontakt med arbetsplatser och hjälp med referenser.

Behovet av lotsning i svenska system och myndighetskontakt

Ett återkommande problem som tas upp av både svenskar och ukrainare är svårigheten att orientera sig mellan myndigheter och få information om vad som gäller i enskilda fall. Detta är något som även vi stött på i litteraturstudien av denna kartläggning. Slutsatsen för oss har varit att det kräver mycket efterforskning på internet för att ta reda på vad som gäller och trots kännedom om svenska system och vilken myndighet som ansvarar för vilka frågor, har vi inte alltid kunnat ta reda på all fakta. Framförallt i frågor som rör enskilda individer, mer på detaljnivå, har det varit väldigt svårt att finna informationen på nätet. I dessa fall har vi istället försökt komma i kontakt med personer på ansvarig myndighet, vilket ofta inneburit att vi blivit runt bollade till olika personer för att komma till någon som kunnat ge svar i frågan. I flera fall har inte ett svar kunnat ges utan då har svaret blivit, att individen som berörs måste lämna in en prövning/ansökan, så ärendet kan prövas under handläggning, innan besked kan fås.

En anledning till att myndigheter har haft svårt att svara på individuella frågor är att lagar och regler ändrats och läget uppdaterats allt eftersom kriget i Ukraina fortsatt. Skyddet enligt massflyktsdirektivet var tänkt som en tillfällig lösning i akuta situationer och därav saknas anvisningar om långsiktiga villkor. Anvisningar om hur myndigheter ska hantera enskilda frågor måste därför först förankras av staten.

Att inte kunna få reda på hur utfallet blir i förväg är ett stort orosmoment för många ukrainare som funderar på att börja arbeta. De vill veta hur mycket av deras inkomst som kommer gå till hyra och om de kommer bli återbetalningsskyldiga retroaktivt för ersättning och boende. De vill även kunna få svar på vad som händer om de efter en tids anställning blir av med jobbet samt om och hur snabbt de då kan få tillbaka sin dagsersättning. Detta är bara några exempel på frågor som dykt upp under kartläggningen och som myndigheter ej kunnat uttala sig om eftersom det beror på fall till fall.

Som nyanländ flykting, som inte kan språket eller vet hur systemen är uppbyggda är det av förklarliga skäl ännu svårare att hitta rätt och veta hur man ska gå till väga. När dessutom

blanketter som ska fyllas i enbart finns på svenska eller i vissa fall engelska, är risken för misstag stor och vid misstag är det individen som drabbas av konsekvenserna, exempelvis indragen ersättning, retroaktiv hyra etcetera. För att minska orosmomenten och reda ut vad som gäller önskar flera respondenter direktinformation från myndighet till ukrainare, helst genom fysiska möten där tolk medverkar. Genom de piloter vi följt under kartläggningen har det visats att nyanlända ukrainare som haft en svensk person som hjälpt dem med myndighets-, bank-, och arbetsgivarkontakt har integrerats bättre och i högre utsträckning fått jobb.

En fördel med massflyktsdirektivet är att ukrainare efter beslut om uppehållstillstånd fått ett samordningsnummer. Samordningsnumret är en förutsättning för att flyktingar utan svenskt personnummer ska kunna arbeta. Däremot har det visat sig vara problematiskt för ukrainska flyktingar att öppna svenska bankkonton vilket innebär att det i många fall har blivit ett moment 2022. Samordningsnumret innebär att de kan och får arbeta men utan ett svenskt bankkonto kan de inte få utbetalt lön. Kartläggningen har påvisat att ukrainare som haft en svensk person med sig vid bankkontakter har haft större möjligheter att öppna bankkonton, detta beror enligt de banker vi varit i kontakt med, till stor del på att kommunikationen då fungerat bättre och banken har kunnat få svar på sina frågor samt säkerställt att bankinformationen även nått motparten. Enligt penningtvättslagen måste en individ som vill öppna bankkonto kunna identifiera sig samt kunna svara på bankens frågor.

Utöver att personen behöver ett bankkonto för att få ut sin lön ser många arbetsgivare det som en fördel om personen har körkort. Tillgången till egen bil anses inte lika viktigt då många arbetsgivare menar att om den anställda fungerar bra, kan man låna ut en bil eller köpa en billig bil som personen kan använda för att pendla till jobbet. Flera arbetsgivare uppger att de är lösningsorienterade, bara den anställda är arbetsvillig och pålitlig.

Behovet av personlig matchning

Kartläggningen har visat att arbetsgivare inom livsmedelskedjan och nyanlända ukrainare saknar naturliga kontaktytor och söker efter varandra på olika ställen, vilket gör att många jobbtillfällen missas. Majoriteten av ukrainarna uppger att de främst sökt arbete via platsannonser och de efterfrågar utannonserade tjänster. Arbetsgivare, framförallt till mindre företag, menar att de först och främst söker efter extra personal via kontakter då de sätter stor vikt på personliga egenskaper och arbetsvilja snarare än cv och meriter. Vi har under projektet arbetat med att få ukrainare att förstå att det kan finnas arbetsgivare i behov av arbetskraft och som vill anställa dem även om de inte har erfarenhet av branschen eller kan flytande svenska, men att man i dessa fall kan behöva kontakta företaget direkt och ”visa upp sig”.

För att nyanlända och arbetsgivare ska hitta varandra ser vi ett behov av personliga matchningar, där ukrainarna kan få hjälp med att hitta lämpliga arbetsplatser utefter deras förutsättningar samtidigt som arbetsgivare får möjlighet till personlig kontakt och någon som går in som referens. Detta framhålls av många som tryggare och mindre riskabelt än att anställa en nyanländ utan koppling till en svensk kontakt.

Vi ser också ett behov av en gemensam plattform där arbetsgivare inom gröna näringen aktivt öppnar upp för ansökningar från nyanlända personer och kan lämna in preferenser. På så vis kan man samla möjliga arbetsplatser och förenkla för nyanlända att hitta sökbara jobb inom livsmedelskedjan. Som det ser ut idag ska personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden söka sig till arbetsförmedlingen för att få hjälp men då deras resurser är

begränsade samt att ukrainska flyktingar ej vill skriva in sig på grund av byråkrati utan rätt till ersättning, är systemet ineffektivt för målgruppen. Dessutom omfattas de inte av rusta och matcha eller insatser från AMA.

5 Avslutning

Massflyktsdirektivet innebär att flyktingarna från Ukraina tillhör en unik grupp av flyktingar som gör att de står med ena benet i regelverket för flyktingar med uppehållstillstånd och andra benet i regelverket för asylsökande. Detta ger upphov till särskilda förutsättningar. Direktivet har inneburit en del förenklingar och fördelar såsom snabbare handläggning av uppehållstillstånd samt tilldelning av samordningsnummer, en förutsättning för att kunna arbeta i Sverige. Emellertid ses direktivet i många fall som en begränsning och det har medfört att ukrainska flyktingar hamnat i ett system som från början var tänkt att vara en kortsiktig lösning men som blivit långvarig.

Vår kartläggning pekar på att det finns flera hinder för ukrainare som vill börja arbeta inom livsmedelskedjan i Halland, varav de viktigaste synteserna är:

- Okunskap om branschen, få har arbetserfarenhet och därtill saknas insikt i vad arbetet innebär i Sverige.
- Avsaknaden av långsiktiga förutsättningar, ökar ukrainarnas oro och bidrar till att de ej ser det som en möjlighet att starta företag. Därtill avskräcker det i viss mån även arbetsgivare som inte vet hur länge de kommer stanna.
- Att ukrainare och arbetsgivare inte söker efter varandra på samma ställen, det saknas naturliga kontaktytor/nätverk.
- Oro kring att bli återbetalningsskyldiga, de vet inte på förhand vad en inkomst kommer innebära, till exempel gällande hyresnivå, retroaktivbetalning och vad som händer om anställningen senare avslutas.
- Bristande insatser från myndigheter, handlar delvis om information och stöd men även att de arbetsmarknadsinsatser som erbjuds övriga flyktingar, inte gäller för ukrainare, bland annat etableringsprogrammet och samhällsorientering. Därtill har de inte rätt till a-kassa och de omfattas inte heller av Arbetsförmedlingens rusta-matcha eller kommunernas AMA.
- Att de ej kan folkbokföra sig i Sverige, gör att de ej kan ta körkort, använda digitala tjänster med krav på Bank-id, nyttja vab eller föräldrapenning med mera. Det har även varit svårt för målgruppen att öppna svenska bankkonton.

Samtidigt som kartläggningen påvisar en hel del problematik framhålls även flera goda exempel. Framförallt samhällets förmåga att sluta upp och människors starka drivkraft att vilja hjälpa de ukrainska flyktingarna har varit en stor styrka. Detta i kombination med den generellt höga arbetsmotivationen hos nyanlända ukrainare, ökar deras möjligheter att komma in på arbetsmarknaden.

6 Referenser

Arbetsförmedlingen (UÅ). *Söker du arbete och är från Ukraina?*

<https://arbetsformedlingen.se/other-languages/ukrainska-ukrainska/svenska/ar-du-fran-ukraina> [2023.08.17]

Europeiska unionen (2023). *Infografik - Hur den ryska invasionen av Ukraina förvärrar den globala livsmedelskrisen ytterligare* <https://www.consilium.europa.eu/sv/infographics/how-the-russian-invasion-of-ukraine-has-further-aggravated-the-global-food-crisis/> . [2023.08.17]

IOM (International Organisation for Migration (2023). *Sweden – Ukrainians and Third-Country Nationals under Temporary Protection-Needs, Intentions and Challenges* (April-May 2023). (Ukraine Crisis Response 2022-2023). Wien: International Organisation for Migration

Livsmedelsföretagen (2023). *Var ska livsmedelsindustrin hitta 20 000 nya medarbetare*. Livsmedelsföretagen. <https://www.livsmedelsforetagen.se/app/uploads/2023/05/var-ska-livsmedelsindustrin-hitta-20000-nya-medarbetare-livsmedelsforetagen-kompetensrapport-maj-2023.pdf>

Migrationsverket (2023A). *Sökande från Ukraina*. <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Sokande-fran-Ukraina.html> [2023.08.17]

Migrationsverket (2023B). *Skydd enligt massflyktsdirektivet*. <https://www.migrationsverket.se/Privatpersoner/Skydd-enligt-massflyktsdirektivet.html>. [2023.08.17]

Svenska Bankföreningen (2022). *Att bli bankkund*. <https://www.swedishbankers.se/fakta-och-rapporter/faktablad/att-bli-bankkund/> [2023.08.17]

Transparency International (2022). *Corruption Perceptions Index 2022*. Transparency international. https://images.transparencycdn.org/images/Report_CPI2022_English.pdf [2023.08.17]

Transportstyrelsen (2021). *Frågor och svar – Utländska körkort*. <https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/Korkort/har-korkort/utlandskakorkort/utlandskakorkort2/> [2023.08.17]

Utrikespolitiska institutet (2023). *Ukraina – Jordbruk*. <https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/ukraina/jordbruk/> [2023.08.17]

